

درس پنجم

رهپایی از قفس

اهداف

- ۱ آشنایی دانش‌آموزان با تفکر خلاق و کاربرد آن در زندگی
- ۲ معرفی مولوی و آثار وی به دانش‌آموزان
- ۳ گسترش واژگان با استفاده از فرایند ترکیب
- ۴ تقویت مهارت‌های زبان‌آموزی با طراحی نمایش
- ۵ آموزش بهره‌گیری از آرایه تشبیه (به طور غیرمستقیم) در نوشتن بند توصیفی
- ۶ پرورش سواد دیداری و بهره‌گیری از آن در بند توصیفی
- ۷ تقویت مهارت درک متن

جلسه اول	
۱. تدریس درس	۳۵ دقیقه
۲. درک متن	۱۵ دقیقه

روشن‌های پیشنهادی تدریس

ایفای نقش، روشن‌سازی طرز تلقی

روشن‌سازی طرز تلقی

این طرح برای دانش‌آموزان فرصتی را فراهم می‌کند تا عقاید متنوع هم‌کلاسی‌های خود را بشنوند و آنان را قادر می‌سازد که درک کنند آیا طرز تلقی‌شان بر یک پایه محکم از حقایق، اطلاعات و منطق استوار است یا خیر؟

در داستان طوطی و بازرگان، طوطی نماد روح انسان، بازرگان نماد دنیا و قفس نماد جسم انسان است که جان انسان را دربند خود گرفته است. طوطیان هند نماد پیران طریقت یا انسان‌های به کمال رسیده هستند که راه‌رهایی را به‌صورت عملی به سالکان می‌آموزند. اما از آنجا که درک مفاهیم عرفانی برای دانش‌آموزان در این دوره سنی سخت است به تفهیم بحث تفکر و جایگاه آن در زندگی فرد بسنده می‌شود.

مراحل اجرا

۱. فایل صوتی متن درس را از طریق رمزبنده سریع پاسخ در کلاس پخش کنید و از دانش‌آموزان بخواهید با دقت گوش کنند.
۲. برگه‌هایی را که حاوی سؤالی تفکربرانگیز از متن درس است، بین دانش‌آموزان توزیع کنید.
۳. هر دانش‌آموز به‌صورت فردی به سؤال پاسخ دهد. (این قسمت با اظهارنظر درباره یک تصویر و یا حتی تکمیل جمله ناقص و... نیز قابل اجراست.)
۴. دانش‌آموزان در گروه، پاسخ‌های خود را که در حقیقت طرز تلقی آنان از موضوع است، به بحث می‌گذارند.

- ۵) اعضای گروه باید در یک پاسخ مشترک به اجماع برسند.
 - ۶) نماینده هر گروه پاسخ کل گروه را در جمع کلاس مطرح می کند.
 - ۷) در مرحله آخر پس از ارائه نظرات همه گروه ها، نتیجه گیری و جمع بندی پیام متن توسط دانش آموزان انجام شود.
- دانش آموزانی که اطلاعات و دانش کمی درباره موضوع دارند با این روش، به تکمیل آن می پردازند. مهم ترین امتیاز این روش به اجماع رسیدن افراد یک گروه است. درواقع افراد گروه سعی می کنند تا دوستان خود را با رأی و نظر خود همراه ساخته و یکدیگر را مجاب نمایند. دانش آموزان هم گروه با آوردن دلایل منطقی هم گروهی های خود را در تقریب نگرش نسبت به موضوع ترغیب می کنند.

جلسه دوم	
۱. واژه آموزی	۲۰ دقیقه
۲. تمرین خواندن	۳۰ دقیقه

واژه آموزی

یکی از فرایندهای پر بسامد واژه سازی در زبان فارسی فرایند «ترکیب» است. در این درس ترکیب «اسم یا بن فعل + اسم» آمده است. واژه های مرکب که بر اثر فرایند ترکیب حاصل می شوند، واژه هایی هستند که اجزای آنها به تنهایی معنی مستقل دارند و پس از ساخت ترکیب و شکل گیری واژه جدید، معنای تازه ای می گیرند.

مثال :

اسم + اسم مانند کتاب نامه

بن فعل + اسم مانند شناسنامه

بازی از جمله فعالیت هایی است که در برنامه درسی زبان آموزی مورد تأکید است؛ زیرا دانش آموزان در بازی به ارتقای درک شنوایی و رشد و پرورش قوه بیان، دست می یابند و یاد می گیرند که با یکدیگر فکر کنند و به افکار خود سامان بدهند و با مشارکت یکدیگر، مسائل را حل کنند. در پایه چهارم، بازی های

زبانی همراه با تحرک و نشاط موردنظر است. تدریس واژه‌های مرکب (واژه + نامه) در قالب بازی نیز به یادگیری آسان آن می‌انجامد.

مثال: واژه‌های مختلفی از ترکیب درست و نادرست (واژه + نامه) روی مقواهای گرد بنویسید و در حیاط مدرسه روی دیوار نصب کنید. از بچه‌ها بخواهید در قالب مسابقه، «دارت» را به سوی ترکیبات نادرست نشانه بگیرند. گروهی که زودتر کار خود را به انجام برساند، برنده اعلام می‌شود.

تمرین خواندن

تمرین خواندن مانند دروس گذشته انجام شود. درست، شمرده، رسا و با لحن مناسب خواندن، مثل همه دروس مورد توجه و دقت قرار گیرد. در این درس «جمله‌خوانی» پیشنهاد می‌شود. دانش‌آموزان به تریبی که نشسته‌اند، خواندن را آغاز می‌کنند. هر دانش‌آموز یک جمله می‌خواند و جمله بعدی توسط دانش‌آموز دیگر خوانده می‌شود. این کار ادامه پیدا می‌کند تا متن به پایان برسد. این روش خواندن، مورد علاقه دانش‌آموزان است. مراحل خواندن به اختصار، در نمودار زیر نشان داده شده است:

جلسه سوم	
۱. فعالیت‌های نوشتاری (۱)	۲۰ دقیقه
۲. خواندن با لحن	۳۰ دقیقه

فعالیت‌های نوشتاری (۱): املا و واژه‌آموزی

در فعالیت سوم واژه‌ها در جای خالی به این ترتیب می‌باشند:

سالنامه - هفته‌نامه - هفته‌نامه - کتابنامه - سالنامه - قولنامه - قولنامه

جلسه چهارم	
نمایش	۵۰ دقیقه

نمایش

دانش‌آموزان در سال قبل با چهار نوع نمایش و اجرای آن آشنا شدند. در اجرای این درس ابتدا دانش‌آموزان باید به متن نمایشنامه گوش فرا دهند و سپس به طراحی و اجرا بپردازند. هنگامی که آنها به متن شنیداری گوش می‌کنند، تمرکز و درک شنیداری آنها تقویت می‌شود و زمانی که به طراحی نمایش می‌پردازند خلاقیت و تفکر و تخیل در آنها پرورش می‌یابد. زمان اجرا نیز رفتارهای کلامی و غیرکلامی آنها در انتقال پیام به هنگام سخن گفتن تقویت می‌شود. از همکاران محترم تقاضا می‌شود وقت فعالیت‌هایی مانند این را که در تقویت مهارت‌های زبانی دانش‌آموزان بسیار مؤثر هستند، به سایر دروس ندهند. توانمند کردن دانش‌آموزان در مهارت‌های زبانی نوع تفکر آنها را نیز شکل می‌دهد و موجب موفقیت آنها در زندگی اجتماعی می‌شود.

جلسه پنجم	
۱. فعالیت‌های نوشتاری (۲)	۲۵ دقیقه
۲. تمرین خواندن	۲۵ دقیقه

فعالیت‌های نوشتاری (۲): املا

در فعالیت دو، علاوه بر تقویت مهارت املانویسی استفاده از رنگ به ایجاد روحیه نشاط در دانش‌آموزان کمک می‌کند. طراحی این قبیل جداول به عنوان تکلیف شب برای دانش‌آموزان جالب و مهیج است.

جلسه ششم	
۱. املا	۳۰ دقیقه
۲. فعالیت‌های نوشتاری (۳): تمرین خوشنویسی از صفحه هنر و سرگرمی	۲۰ دقیقه

املا: املای بگرد و پیدا کن

دانش‌آموزان در گروه، یک متن املا با ۱۰ جای خالی از متن درس تهیه می‌کنند (جای خالی از واژه‌های مهم درس باشد بهتر است).

در بالای متن املا یک جدول با ۱۲ یا ۱۳ خانه کشیده می‌شود و واژه‌هایی که باید جاهای خالی را تکمیل کنند، به علاوه چند واژه اضافه در این خانه‌ها نوشته می‌شود. قبل از شروع فرایند املا از دانش‌آموزان خواسته می‌شود متن درس را با دقت در زمان معین (سه تا پنج دقیقه) مطالعه کنند. سپس کتاب را بسته و برگه‌های املای تهیه شده، بین گروه‌ها جابه‌جا شود. دانش‌آموزان هر گروه در زمان تعیین شده توسط معلم باید واژه‌ها را از داخل جدول پیدا کرده و در جاهای خالی بنویسند. تصحیح املا با نظارت معلم در گروه انجام می‌شود.

روش دوم که در راهنمای پایه سوم نیز پیشنهاد شده به شرح زیر می‌باشد:

با هدف تمرکز بر روی واژه‌ها و آموزش درست‌نویسی از دانش‌آموزان بخواهید که در گروه، جدولی طراحی نمایند و طبقه‌بندی واژه‌های متن درس را انجام بدهند. معیار تفکیک واژه‌ها را به عهده گروه بگذارید.

مثال:

اسم‌هایی که در متن درس آمده است	مکان‌ها	واژه‌هایی که نشانه ط دارند.	
بازرگان	هندوستان	طوطی	

جلسه هفتم	
فعالیت‌های نوشتاری (۴): درک متن	۵۰ دقیقه

فعالیت‌های نوشتاری (۴): درک متن

این صفحه شامل دو بخش فعالیت‌های درک متن و کتابخوانی می‌باشد. در قسمت کتابخوانی، یک داستان واحد برای کل کلاس خوانده می‌شود. سپس بچه‌ها به صورت گروهی رویدادهای آن را فهرست نموده، شماره گذاری می‌نمایند.

جلسه هشتم	
۵۰ دقیقه	بخوان و بیندیش

برای آموزش «بخوان و بیندیش» به مطالبی که در فصل اول بیان شد، مراجعه کنید.

جلسه نهم	
۳۰ دقیقه	۱. ارزشیابی از فعالیت‌های درس
۲۰ دقیقه	۲. فعالیت‌های نوشتاری (۵): نقاشی صفحه هنر و سرگرمی

ارزشیابی از فعالیت‌های درس

تهیه چک لیست (فهرست وارسی) برای این درس پیشنهاد می‌گردد. بنا به فضای غالب در کلاس درستان یکی از پنج عنصر (علم، ایمان و باور، اخلاق، تفکر و عمل) را انتخاب کنید و براساس آن یک چک لیست فردی برای قرار دادن در پوشه کار دانش آموزان تهیه کنید.

نمونه فهرست و ارسی (چک لیست)

بسمه تعالی				
فهرست و ارسی مربوط به درس پنجم فارسی «رهایی از قفس»				
نام و نام خانوادگی:		تاریخ:		
پایه: چهارم دبستان:		«حیطه نگارشی»		
ردیف	انتظارات معلم از دانش آموزان	سطوح عملکردی		
		خیلی خوب	خوب	قابل قبول
نیازمند آموزش				
۱	در روش تدریس روشن سازی طرز تلقی، در رسیدن به اجماع نظر فرد با اعضای گروه همکاری دارد.			
۲	در انجام فعالیت گروهی به رعایت نوبت و احترام به هم کلاسی ها مقید است.			
۳	در گوش دادن به متن داستان «رهایی از قفس» از خود علاقه نشان می دهد.			
۴	در خواندن متن درس، با رعایت نکات عاطفی در لحن، به علاقه هم کلاسی ها احترام می گذارد.			
۵	در فراگیری واژه های واژه آموزی در قالب بازی مشارکت فعال دارد.			
۶	در انجام تمرین های کتاب نگارش اعتماد به نفس داشته، داوطلب پاسخگویی می باشد.			
۷	در انجام نمایش و شخصیت پردازی، ایده های خوب خود را در اختیار گروه قرار می دهد.			
۸	از تماشای نمایش که توسط هم کلاسی ها اجرا می شود، لذت می برد.			
۹	برای زیبانویستن در خط تحریری تلاش کرده، دقت می کند.			
۱۰	در نگارش و انشانویسی روحیه لطیف داشته و حسن مثبت خود را به هم گروهی ها منتقل می کند.			
— بیان نقاط قوت و تفسیر نگرش دانش آموز توسط معلم تاریخ: امضا:				

جلسه دهم

فعالیت‌های نوشتاری (۶) : نگارش

۵۰ دقیقه

فعالیت‌های نوشتاری (۶) : نگارش

در درس گذشته دانش‌آموزان نوشتن بند توصیفی را آموختند. این درس نیز در ادامه درس گذشته به آموزش بند توصیفی اختصاص دارد با این تفاوت که یک سطح فراتر رفته و به لحاظ ادبی متن زیباتری خلق خواهد شد. به همین منظور از آرایه ادبی تشبیه استفاده شده است. توجه داشته باشیم که در مورد آرایه تشبیه چیزی آموزش ندهیم و با سبکی که در کتاب نگارش ارائه شده، مطلب را بیان کنیم.

پاسخ سؤال صفحه نگارش

جمله موضوع : استخر بسیار زیبا بود.

موضوع کلی : استخر

موضوع کوچک تر : زیبایی استخر

جلسه یازدهم

۱. املا

۳۰ دقیقه

۲. مثل

۲۰ دقیقه

املا

املا مطابق با برنامه تدریس کلیه دروس به صورت دو بخشی شامل املاي تقریری و فعالیت‌های املايی طراحی می‌شود و سطح پیشرفت دانش‌آموز نسبت به خودش، با توجه به میزان درست نویسی در ارزشیابی‌های املايی قبلی، سنجیده می‌شود.

اگر یک متن ترکیبی در قالب داستانی کوتاه توسط معلم تدوین گردد برای دانش‌آموزان جذاب و قابل توجه است. برای تولید متن ترکیبی می‌توانید از روش زیر استفاده کنید :

۱ ابتدا واژه‌های مورد نظر خود را استخراج نمایید.

۲ حالا متنی تهیه کنید که تا حد امکان از این واژه‌ها در آن استفاده شده باشد.

مثال زیر، بخشی از املای تقریری ساخته شده از متن درس است.

از روزگاران دور کشور هندوستان، به عنوان یک خطّه زیبا معروف بوده است. بازرگانان ثروتمند از تماشای صحنه پرواز دسته‌های طوطی لذّت می‌برند. از آنجا طوطی‌ها را به همراه می‌آورند و این سوغاتی گران‌بها را به دوستان هم‌زبان خود ارمغان می‌دهند. تجارت در این کشور

مَثَل

مثل «هیچ ارزانی بی علت نیست و هیچ گرانی بی حکمت» در قالب داستانی زیبا به دانش‌آموزان تفهیم می‌شود. برای آموزش آن از اجرای نمایشنامه و یا فنّ قصّه‌گویی می‌توان بهره برد.